

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI MESLEĞE
HAZIRLIK EĞİTİM PROGRAMININ İÇERİK VE
ETKİLİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
EVALUATION OF THE CONTENT AND EFFECTIVENESS OF
PREPARATION TO PROFESSION TRAINING PROGRAM OF
PRESIDENCY OF RELIGIOUS AFFAIRS

HASAN DAM & İDRİS ERTÜRK

[Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi ABD.
Associate Professor, Ondokuz Mayıs University, Faculty of Divinity,
Department of Religious Education.
hasan.dam@omu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-7975-3096>

Eğitim Görevlisi, Diyanet Samsun Aşıkutlu Eğitim Merkezi
Education Officer, Directorate of Religious Affairs Samsun Aşıkutlu Education Center
idriserturk@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6223-7367>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 22 Nisan/April 2020

Kabul Tarihi / Accepted: 13 Mayıs/May 2020

Yayın Tarihi / Published: 20 Haziran/June 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran/June

Yıl / Year: 2020 *Sayı – Issue:* 48 *Sayfa / Pages:* 97-137

Atf/Cite as: Dam, Hasan. Ertürk, İdris. “Diyanet İşleri Başkanlığı Mesleğe Hazırlık Eğitim Programının İçerik ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi Evaluation of the Content and Effectiveness of Preparation to Profession Training Program Of Presidency Of Religious Affairs”. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi- Ondokuz Mayıs University Review of the Faculty of Divinity 48 (Haziran/June 2020): 97-137. <https://doi.org/10.17120/omuidf.725115>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://dergipark.gov.tr/omuidf>

Diyanet İşleri Başkanlığı Mesleğe Hazırlık Eğitim Programının İçerik ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi

Öz: Diyanet İşleri Başkanlığı, İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmekle görevli devlet kurumudur. Başkanlık, bu hizmetleri istihdam ettiği personeli aracılığı ile sürdürmekte; daha etkin hizmet verebilmek için, personelini, kendine ait eğitim merkezlerinde ya da uygun mahallî ortamlarda hizmet içi eğitime tâbi tutmaktadır. Süre ve içerik bakımından farklı programlarla şekillendirilen bu eğitimlere ilgili personel alınmaktadır. Söz konusu eğitim programlarından biri de Mesleğe Hazırlık Eğitimi'dir. Din Hizmetleri sınıfında görev yapmak üzere istihdam edilen Kur'an Kursu Öğreticisi, İmam- Hatip ve Müezzin- Kayım'ların zorunlu olarak alması gereken bu eğitimle, görevlilerin daha nitelikli hizmetler vermesini ve cami görevlilerinin bilgili ve donanımlı olmalarını temin etmek amaçlanmaktadır. Bu çalışmada, Mesleğe Hazırlık Eğitim Programının hedefleri, içeriği ve etkililiği araştırılmış; programın içeriği tahlil edildikten sonra uygulanan programın katılımcılara etkisi yapılan saha araştırması ile ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmanın temel amacı, Diyanet İşleri Başkanlığı'nca düzenlenen Mesleğe Hazırlık Eğitim Programının önemine dikkat çekmek, programın başlangıcından sonuna kadar tüm yapısal ve işlevsel sorunları imkânlar ölçüsünde tespit etmek, varsa tespit edilen bu sorunlara çözüm önerileri sunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Din eğitimi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Hizmet İçi Eğitim, Mesleğe Hazırlık Eğitimi, Din Görevlisi.

Evaluation of the Content And Effectiveness of Preparation to Profession Training Program of Presidency of Religious Affairs

Abstract: Presidency of Religious Affairs is state institution which is charged with organizing the required affairs related to faith, rituals, and moral principles of Islam, as well as informing Muslim society on Islam and managing religious spaces for common rituals. Presidency is performing its main duty in terms of employee and staff members; and regularly it designs some periodical courses for preparing and educating those employee and staff members to the new conditions of the country. In this view, it renews the programs of the courses which is designed for a specific group of official personals. One of these educational programs is preparatory education for profession.

This program is mandatory for teachers employed for public official Koranic Courses, Imams and muezzins in the mosques so that they can better service as a well educated and equipped persons. This study reflects an analysis on contents, purpose and efficiency of the program mentioned above, as well as it aims at determining the results of a field study executed on the participants of the program. Accordingly, this study puts an emphasis on the significance of this kind of programs by realizing some structural and functional problems of them. Finally it offers some possible solutions for this type of problems.

Keywords: Religious Music, Ottoman, Candle Night, Ceremony, Performance.

Giriş

Problem

Diyanet İşleri Başkanlığı, milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç ederek İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek¹ görevi uhdesine verilmiş devlet kurumudur. Günümüzde başkanlık, Türkiye'ye ait bir kurum olmakla birlikte Avrupa'dan Amerika'ya, Asya'dan Afrika'ya, dünyanın her bölgesindeki Müslümanlarla iletişim ve iş birliği hâlinde, küresel ölçekte hizmet sunan uluslararası bir kurum hâline gelmiştir. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı, gerek Batı'da gerekse İslam dünyasında dinî teşkilatlara model olan bir kurum olma özelliğini de taşımaktadır.²

Çağımızın gelişen ve değişen şartlarını göz önünde bulunduran Başkanlık, hayatın tamamını ve tüm insanlığı içine alan bir çerçeve ile hizmetlerini yürütmeye çalışmaktadır. Haddizatında böylesi hizmetlerin ve

¹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (TCA), *Resmî Gazete* 17863 Mükerrer (9 Kasım 1982), md. 136.

² Ali Bardakoğlu, "3 Mart 1924 Kanunları ve Diyanet", *21. Yüzyıl Türkiye'sinde Din ve Diyanet*, der. Ömer Menekşe (Ankara: DİB Yayınları, 2010), 1: 48.

faaliyetlerin yürütülmesi, nitelikli, bilgili, alanında yetkin ve etkin hizmet neferlerinin gayretli çalışmalarıyla mümkündür.³

Bilim ve teknolojiadaki gelişmelerin yanı sıra ihtiyaç ve beklentilerin değişmesi hemen her meslekte yeni bilgi ve becerilere sahip olmanın yanında alanında yararlanmak için teknolojiyi iyi kullanmayı ve çalışanların bu konularda yetiştirilmesini zorunlu kılmaktadır.⁴ Bu nedenle, bilgiyi alabilecek, kullanabilecek ve aynı zamanda üretebilecek personele sahip olmak, kurumların en çok ihtiyaç duyduğu konuların başında gelmektedir. Dolayısıyla bireylerin, yani kurumlarda çalışan personelin niteliği ön plana çıkmaktadır.⁵

Günümüzde eğitim ve öğretimi sürdürülebilir kılmak artık bir zaruret hâline gelmiştir. Bu eğitimin şekli ve amacı, yaşanan dönemin şartlarına göre değişiklik gösterebilir. Bu anlamda belli bir eğitim aldıktan sonra herhangi bir işte istihdam edilen bireyler, ister kamuda isterse özel sektörde çalışsın, çalıştığı sektörün ihtiyaç ve hedeflerine göre eğitilmelidir. Bu durum, değişen ve gelişen çalışma hayatının göz ardı edilemez bir gereksinimidir.⁶

Din görevliliği, mesleki sorumluluğu en yüksek, buna karşılık hataya tahammülü en az olan bir meslektir. Çünkü meslekî ya da kişisel bir hata, sadece hata yapan kişiyi bağlayan bir durum olmayıp hem görev yaptığı kurumu hem de temsil ettiği inanç sistemini bağlamaktadır. Her meslekte eksiklikler, hatalar, sorunlar olabilir, ancak pek çoğunun telafisi vardır. Yarım doktorun candan etmesi gibi yarım din görevlisi de hem

³ Şükrü Öztürk, "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Din Eğitimi ve Hizmet içi Eğitim Faaliyetleri", *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmî Toplantısı*, haz. Fahri Unan- Yücel Hacaloğlu (Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 1999), 405.

⁴ Refik Balay, "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 37/2 (2004): 67; Tufan Aytacı, "Hizmet içi Eğitim Kavramı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar", *Millî Eğitim Dergisi* 147 (2000): 66.

⁵ Şuayip Özdemir- İsmail Arıcı, "Din Görevlilerinin Hazırlayıcı Eğitim Kursuna Yönelik Görüşleri", *Dini Araştırmalar* 14/39 (2011): 88.

⁶ Ahmet Emin Seyhan, "Din Hizmetlerinde Verimlilik ve Kalite Açısından Hizmet içi Eğitimin Rolü ve Önemi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2/14 (2011): 231.

dünyadan hem ahiretten edebilir ve bu meslekte bir yanlış tüm doğruları götürebilir.⁷ Sürekli değişen ve gelişen dünyamızda insanların dinî ihtiyacına cevap verecek elemanlar, bu değişkenliğe ve gelişmeye uygun olmalıdır. Doğunca çocuğuna isim koymaktan tutun da ölüp toprağa verilmeye kadar, yani beşikten mezara kadar hayatın her safhasında din görevlisiyle iç içe olan toplumumuz, nitelikli bilgi seviyesi yüksek elemanlarla muhatap olduğu oranda bilgili, ahlaklı, çalışkan ve hoşgörü duygularıyla dolu olacaktır.⁸

Bilimsel araştırmalar ve tecrübeler,⁹ din görevlilerinin görev ve sorumluluklarını daha iyi kavraması ve yerine getirebilmesi için, hizmet öncesinde aldıkları okul eğitiminin görevlerini ifada yeterli gelmediğine işaret etmektedir.¹⁰ Bundan dolayı, din görevlilerinin, hitap ettikleri kitlelere daha verimli ve etkili hizmet sunabilmeleri için hizmet öncesi/ hizmet içi eğitimle desteklenmelerine ihtiyaç vardır.¹¹

Hizmet içi eğitim sayesinde din görevlilerinin çalıştıkları sahalardaki eksiklerini gidermek, onların bilgilenmelerini temin etmek ve başarılı faaliyetlere imza atmalarına imkân hazırlamak gerekmektedir. Bütün bunlar ancak kaliteli ve verimli hizmetler bekleyen kişi ve kurumların dikkate alıp değerlendireceği hususlardandır.¹²

⁷ Hasan Dam, "Camilerde Din Eğitimi ve Sorunları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü (İstanbul: Dem Yayınları, 2018): 293-294

⁸ Fahri Kayadibi, "Diyanet İşleri Başkanlığı Personelinin Eğitim ve Bilgi Seviyesinin Yükseltilmesi", *2. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri* (Ankara: DİB Yayınları, 2003), 2: 426.

⁹ Abdullah Özbek, "Günümüzde İrşat Görevi Yapacakların Eğitimi", *1. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri* (Ankara: DİB Yayınları, 1995), 1: 191-201; M. Şevki Aydın, "Günümüzde İrşat Hizmetlerinde Görülen Bazı Yanlışlıklar", *1. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*, 426-432.

¹⁰ Mehmet Bulut, "Din Görevlisi Yetiştirme Sorunu ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na Eleman Yetiştiren Kurum Olarak İmam-Hatip Okulları", *2. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*, (Ankara: DİB Yayınları, 2003), 1: 563; Ayşe Zişan Furat, "Nitelikli Din Görevlisi Yetiştirilmede İlahiyat Fakültelerinde Sürdürülen Eğitim-Öğretim Faaliyetlerinin Yeterliliği", *Marife* (Bahar 2012): 107.

¹¹ Mehmet Yılğın, "Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet içi Din Eğitimi", *4. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri* (Ankara: DİB Yayınları, 2009), 771.

¹² Celal Sürgeç, *Diyanet İşleri Başkanlığı ve Eğitim Faaliyetleri*, (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2010), X.

Devlet Memurları Eğitimi Genel Planı'nda, kalkınma planlarında ve stratejik planlarda eğitim için öngörülen amaçlar doğrultusunda her kuruma kendi personelini yetiştirme sorumluluğu verilmiştir.¹³ Buna göre kurumlar, belli bir düzeyde eğitim almış personelini, kurumun işleyişi, beklentileri ve hedefleri doğrultusunda eğitime tâbi tutmakla mükelleftir. Diyanet İşleri Başkanlığı personeli de mer'î kanunlara tâbi olduğundan söz konusu hizmet içi eğitimlerin başkanlık personeline de verilmesi gerekmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, kanunların verdiği yetkiye dayanarak, hizmetlerinin etkin, verimli, kaliteli ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte yürütülebilmesi için personelinin bilgi ve becerilerini geliştirmek, mesleği ile ilgili yeni gelişmelere uyumunu sağlamak amacıyla hizmet içi eğitim faaliyetleri düzenlemektedir.¹⁴ Süre ve içerik bakımından farklı programlarla şekillendirilen bu eğitimler, yine başkanlık tarafından yetiştirilen uzman personel aracılığıyla verilmeye çalışılmaktadır. Aynı zamanda bu eğitimlerde, başta ilahiyat fakültelerinin öğretim elemanları olmak üzere, değişik sahalarda alanında yetkin isimlerden de istifade edilmektedir. Bunlardan biri de sözleşmeli¹⁵ Kur'an kursu öğreticilerine, imam- hatiplere ve müezzin- kayımlara yönelik hazırlayıcı veya diğer adı ile mesleğe hazırlık hizmet içi eğitim programıdır. Bu eğitimle, görevlilerin daha nitelikli hizmetler vermesine katkı sunulması, vatandaşların birinci derecede kolaylıkla ulaşabilecekleri cami görevlilerinin daha bilgili ve donanımlı olması amaçlanmaktadır.

Hazırlayıcı eğitim programı, görevlinin bağlı bulunduğu kurum veya kuruluşu tanmasına, görevlerini, hak ve sorumluluklarını, teşkilatını ve ilgili mevzuatı bilmesine katkı sağlaması bakımından önemlidir. İlgili

¹³ Tüm bu planlamalar, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun (DMK), 214 ve 216. Maddelerindeki amir hükme istinaden yapılmaktadır.

¹⁴ Hüseyin Kayapınar, "Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet İçi Eğitim Hizmetleri", 4. *Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri* (Ankara: DİB Yayınları, 2009), 807.

¹⁵ Devletin personel politikası gereği, son yıllarda kamuya alınan personelin çoğunluğu sözleşmeli pozisyonda istihdam edilmektedir. Bu atamalar, Devlet Memurları Kanunu'nun 4. Maddesinin B fıkrasına göre yapılmaktadır. Bu nedenle ilgili personel "4B'li" olarak isimlendirilmektedir.

eğitim neticesinde personel, görev mahallinde karşılaşılabileceği durumlara karşı donanımlı hâle gelmektedir. Aynı şekilde bu eğitim, yürüteceği hizmetle ilgili personele ufuk çizen, kurumuyla sağlıklı iletişim kurabilme becerisini geliştiren, kurumsal ilişkiler ve hizmet hayatı ile ilgili planlamalar yapmasına imkân sağlayan bir eğitimidir.¹⁶

Geçmiş yaşantılarında elde ettikleri bilgi ve becerilerin daha da geliştirilmesi, teorik ve pratik bilgi ile ilgili din hizmetlerinin gerektirdiği donanımına sahip olmaları, görev mahallerindeki din hizmetleri ile ilgili uygulamaları tanımaları, farklı mezheplere mensup vatandaşların da varlığını dikkate alarak herkese din hizmeti sunabilme becerisi ve formasyonu kazanmaları, hazırlayıcı eğitimin düzenlenmesini gerektiren diğer sebeplerdir.¹⁷

Söz konusu program; kurumsal gelişmeler, uygulayıcılardan gelen geri bildirimler, personel yeterliklerinin güncellenmesi ile günün gelişen ve değişen şartları dikkate alınarak oluşturulmakta ve güncellenmektedir. İşte bu çalışmanın temel problemini, “Mesleğe Hazırlık Eğitim Programının içeriği, hedefleri ve etkililiği konusunda kursiyerlerin görüşleri ve düşünceleri nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır. Bu amaçla, önce programın içeriği tahlil edilmiş, daha sonra alan araştırmasına dayalı olarak katılımcıların görüşleri doğrultusunda uygulanan eğitim programının etkililiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Amaç ve Önem

Bu çalışmanın temel amacı, Diyanet İşleri Başkanlığınca düzenlenen Mesleğe Hazırlık Eğitim Programının önemine dikkat çekmek, programın başlangıcından sonuna kadar tüm yapısal ve işlevsel sorunları imkânlar ölçüsünde tespit etmek, varsa tespit edilen bu sorunlara çözüm önerileri sunmaktır.

¹⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı Sözleşmeli İmam-Hatiplere Yönelik Hizmet İçi Eğitim Programı (SÖZPER), (Ankara 2018), 5.

¹⁷ Kayapınar, “DİB Hizmet İçi Eğitim Hizmetleri”, 810.

Çalışma, aynı zamanda Mesleğe Hazırlık Eğitimi kurslarındaki eğitim faaliyetlerini, eğitim bilimlerinin sistematiği içerisinde inceleyerek kaliteyi artırmakta faydalı olabilecek önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, son 10 yıl içinde hazırlayıcı eğitim programı üzerine yapılan nadir saha araştırmalarından biridir. Dolayısıyla çalışma, programın eğitim hedeflerinin gerçekleşme düzeyinin belirlenmesi, süreç içerisindeki sorunların tespit edilmesi ve böylece program geliştirme süreçlerine katkı sağlaması açısından önemlidir.

Sınırlılıklar

Araştırma verileri, 2018 yılında Ordu, Van Abdülhakim Arvasi ve Tekirdağ Eğitim Merkezlerinde düzenlenen hazırlayıcı eğitim programına katılan 262 katılımcının görüşleri ve veri toplama amacıyla oluşturulan anket sorularıyla sınırlıdır.

104

OMÜİFD

Yöntem

Çalışmada, hazırlayıcı eğitim programına katılan kursiyerlerin, programın içeriği ve etkililiğine ilişkin düşüncelerini ortaya koyabilmek amacıyla, nicel araştırma modellerinden tarama araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel araştırma, pozitif bilim anlayışını temele alan ve genel olarak nicel verilerin toplandığı, analiz edilip bir yargıya varıldığı bilimsel bir süreçtir. Tarama yöntemi ise bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcıların görüşlerinin veya ilgi, tutum, yetenek vb. özelliklerinin belirlendiği betimsel bir araştırma yöntemidir.¹⁸

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini, 2018 Eylül- Ekim döneminde, Ordu, Van ve Tekirdağ Eğitim Merkezlerinde düzenlenen Mesleğe Hazırlık Eğitim Programına katılan 262 kursiyer oluşturmaktadır. Hepsine ulaşma

¹⁸ Şener Büyüköztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 15. Baskı (Ankara: Pegem Yayınları, 2013), 177.

imkânı açısından kursiyerlerin tamamı örnekleme dâhil edilmiştir. Kursiyerlerin tamamı imam- hatiptir.

Tablo 1. Araştırmanın Yapıldığı Eğitim Merkezleri ve Kursiyer Sayıları

Eğitim Merkezi	Kişi (N)	Yüzde (%)
Ordu Eğitim Merkezi	57	21,8
Van Abdülhakim Arvasi Eğitim Merkezi	99	37,8
Tekirdağ Eğitim Merkezi	106	40,5
Toplam	262	100,0

Bilgi Toplama Araçları

Araştırmaya ilişkin nitel veriler, ilgili literatür taranarak içerik analizi yöntemiyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın nicel verilerini elde etmek için ise anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu, 8'i kişisel bilgilere ilişkin olmak üzere toplam 50 sorudan oluşmaktadır. Soruların 6'sı, konuya ilişkin daha derinlemesine bilgi elde edebilmek amacıyla açık uçlu olarak düzenlenmiştir.

Bilgilerin Toplanması

Araştırmanın asıl veri kaynağını oluşturan anket formları, gerekli izinlerin alınmasından sonra ilgili kursların sonlarına doğru araştırmacı tarafından yüz yüze uygulanmıştır. Araştırmanın amacı ve anlaşılmayan hususlarla ilgili olarak anında geri bildirimde bulunulmuştur. Araştırmacının aynı zamanda Diyanet Eğitim Görevlisi olması, eğitim sürecine ilişkin gözlem ve görüşmeler yapmasına, böylelikle anket verilerinin desteklenmesine katkı sağlamıştır.

Bilgilerin Analizi

Anketlerden elde edilen verilerin istatistiksel işlemleri SPSS 22 istatistik programı ile yapılmıştır. Hazırlayıcı eğitim programına katılan kursiyerlerin demografik özelliklerine ve kurs programına yönelik değerlendirmelerine ilişkin veriler, betimsel istatistiklerden frekans dağılımı ile gösterilmiştir. Ayrıca eğitim programlarına ilişkin değerlendirmelerde, kategorik bir değişkenin düzeylerine giren birey ya da nesnelere anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmede, parametrik olmayan istatistiklerden tek örneklem ki-kare testi kullanılmıştır. Kategoriler arasındaki farkın önem kontrolü için manidarlık düzeyi asgari $p=0,05$ olarak alınmıştır.

1. Programla İlgili Bilgiler

1.1. Programın Genel Amacı ve Temel Yaklaşımı

Mesleğe Hazırlık eğitim programı ile personelin aşağıdaki kazanımlara ulaşması beklenmektedir:¹⁹

1. Başkanlık teşkilatını tanıma
2. Ana hatları ile mevzuat bilgisine sahip olma
3. Görevinin gerektirdiği bilgi, beceri ve formasyona sahip olma
4. Görev şuurunu ve kurumsal aidiyet bilincini artırma
5. Tecrübe sahibi meslektaşlarının rehberliğinde bilgi, görgü ve uygulama becerisi kazanma.

Din hizmetlerinin alt hizmet başlıklarından biri ve belki de en önemlisi, cami içi din hizmetleridir. Başta Kur'an tilaveti olmak üzere, imamlık- müezzinlik ve hitabet becerisi, bu hizmetin etkin yürütülmesinde olmazsa olmaz unsurlardır. Dolayısıyla bunların etkisi dikkate alınarak programda bu alanlara daha fazla yer verilmiştir. Aynı şekilde vatandaşlarımızın dinî ve sosyal hayatlarında karşılaşacakları manevî sorunlara

¹⁹ SÖZPER, 6.

din görevlilerinin çözüm bulmaları noktasında daha donanımlı ve bilgili hâle gelmeleri için temel dinî bilgiler alanına da programda ayrıca vurgu yapılmıştır.

1.2. Programın Alanları ve Ders Kredileri

Programda yer alan dersler ve kredileri, tablo hâlinde şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 2. Mesleğe Hazırlık Eğitim Programı: Alanlar ve Ders Kredileri

DERSLER		Saati
1.	Kur'an-ı Kerim Okumaya Giriş	12
	Talim Üzere Yüzüne Okuma	60
	Talim Üzere Ezbere Okuma	40
2.	Kur'an-ı Kerim Meali	12
3.	Temel Dini Bilgiler	42
4.	İmamlık ve Müezzinlik Formasyonu	40
5.	Hutbe-Vaaz Hazırlama ve Sunma	18
6.	Sosyal ve Kültürel Etkinlikler	12
7.	Başkanlık Teşkilatı ve Mevzuatı	4
TOPLAM		240

107
OMÜİFD

Mesleğe Hazırlık Eğitim kurslarında Kur'an-ı Kerim dersleri, başat konumdadır. Her ne kadar programda Kur'an dersleri dışında, Kur'an-ı Kerim Meali, Temel Dini Bilgiler, İmamlık ve Müezzinlik Formasyonu, Hutbe-Vaaz Hazırlama ve Sunma, Sosyal ve Kültürel Etkinlikler, Başkanlık Teşkilatı ve Mevzuatı dersleri olsa da, bu dersin programda baskınlığı barizdir.

Diyanet teşkilatında din hizmeti veren her kademedeki personelin temel dinî bilgilere vâkıf olması ve Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak okuması olmazsa olmaz şartlardan biridir. Başkanlığın, din hizmeti ağırlıklı olan tüm görevler için yaptığı personel seçimi sınavlarında, sına-

va katılan kişiyi önce Kur'an-ı Kerim'den imtihan etmesi, meseleye ne derece önem verdiği bir göstergesidir.²⁰

Diğer taraftan, din görevlilerinin Kur'an-ı Kerim bilgisi ve okuma becerisi noktasında sahada görülen sıkıntılar, bu tür programlarda Kur'an derslerine ağırlık verilmesini bir anlamda zorunlu kılmaktadır. 240 saatlik programın neredeyse yarısına (%46,6) denk 112 saati Kur'an-ı Kerim'e ayrılmıştır. "Kur'an-ı Kerim Okumaya Giriş", "Talim Üzere Yüzüne Okuma" ve "Talim Üzere Ezbere Okuma" şeklinde üç başlığa ayrılan Kur'an-ı Kerim derslerinde, yoğun bir harf talimi yaptırılması, bütün tecvit konularının öğretilmesi, teorik konuların yüzüne okutularak iyice belletilmesi, özellikle ezber müfredatındaki surelerin doğru bir şekilde okunmasının sağlanması hedeflenmektedir. Ayrıca "Elifba Öğretim Teknikleri", "Kur'an'ı Yüzünden Okuma Öğretim Teknikleri", "Kur'an'ı Ezberleme Teknikleri", "Tecvit Öğretim Teknikleri" ve "Kur'an-ı Kerim Tilavet Usullerini Öğretim Teknikleri" başlıklarıyla verilen konuların işlenmesi istenmektedir.

108
OMÜİFD

Programın "Kur'an Meali" derslerinde, kursiyerlere Kur'an-ı Kerim'in tamamının değil, müfredattaki surelerin meallerinin öğretilmesi; bu bağlamda, Kur'an'ın anlam dünyasına vâkıf olmaları, Kur'anî değerlerle donanmış bir kişilik inşa etmeleri hedeflenmektedir.²¹

Programdaki bir diğer alan "Temel Dinî Bilgiler" dir. Kısaca ilmihâl dersi olarak ifade edebileceğimiz bu ders, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın düzenlediği hizmet içi eğitim kurslarının neredeyse tamamında yer verilen bir derstir. 42 kredili derste, müfredatta belirlenen konuların eğitim görevlisi rehberliğinde sınıf ortamında işlenmesi; program sonunda gerçekleştirilecek ölçme- değerlendirme etkinliğinde ilmihâl'in tamamından sorumlu tutarak kursiyerlerin belirlenen ilmihâlî baştan sona okumalarının sağlanması istenmektedir.²²

²⁰ Yılgin, "DİB Hizmet içi Din Eğitimi", 773.

²¹ SÖZPER, 16.

²² SÖZPER, 17.

“İmamlık ve Müezzinlik Formasyonu” dersinde ilk önce İmam-Hatiplik ve Müezzinliğin din hizmetlerindeki yeri, önemi, adap ve erkânı anlatılması istenmektedir. Sahada ihtiyaç duyulan çeşitli duaların ezberletilmesi, merasimlerde konuşma yapabilme, namazları usulüne uygun icra edebilme ve temel makamlarda ezanı, salâyı usulüne uygun okuyabilme becerisinin kazandırılması dersin konularını teşkil etmektedir. Bu ders, beceriye dayalı bir derstir. Bu nedenle, konuların teorik boyutuna fazla girilmemesi, kursiyerlerin becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmekte, her kursiyere birebir uygulama yaptırılarak eksikliklerin, hataların tespit edilmesi ve düzgün icra becerisinin kazandırılması istenmektedir. Programda bu derse 40 saatlik bir kredi ayrılmıştır.²³

Program’daki diğer bir ders, “Hutbe-Vaaz Hazırlama ve Sunma”dır. 18 kredili bu derste, teorik bilgilerin ilk haftalarda ilgi çekici hâle getirilerek anlatıldıktan sonra, kursiyerlerin hitabet örneklerini sunabilmeleri için bir program yapılması, derslerin hutbe, vaaz gibi hitabet örnekleri çerçevesinde işlenmesi istenmektedir. Dersi verecek eğitim görevlilerinden konuları işlerken hutbe ve vaazın bilgi verme yanında bir davranış geliştirme vasıtası olduğu vurgulamaları, kursiyerlerin hutbe-vaaz hazırlama, sunma ve değerlendirme hususlarındaki becerilerini geliştirmeleri, her bir kursiyerin en az bir hutbe ve bir vaaz hazırlayarak sunmalarını sağlamaları, ayrıca Şafî mezhebindeki uygulama farklılıklarına özel olarak temas etmeleri beklenmektedir.²⁴

Diğer bir alanı teşkil eden “Sosyal ve Kültürel Etkinlikler” derslerinde ise, “Kurum Kültürü ve Aidiyet Bilinci”, “İslam Dünyasının İçinden Geçtiği Süreçler”, “Sünnetin Dindeki Yeri”, “Mezhep Gerçeği”, “FETÖ/DAEŞ vb. Dinî Görünümlü Ayrılkçı Hareketler”, “Medyanın Bireysel- Toplumsal Hayata Etkileri ve Medya Okuryazarlığı” başlıklarında konferansların verilmesi istenmektedir. Konferansların, alanında uzman kişiler tarafından sunulması, bütün kursiyerlerin katılımının sağlanması, konferansların etkin, verimli ve disiplin içerisinde gerçekleşmesi

²³ SÖZPER, 21- 23.

²⁴ SÖZPER, 24.

için idare tarafından gerekli tedbirler alınması yine istenen durumlardandır. Her bir konferans için 2 saatlik bir zaman ayrılmış, böylelikle bu alana toplamda 12 saatlik bir kredi tanımlanmıştır.²⁵

Mesleğe Hazırlık eğitim programındaki son ders alanı ise “Başkanlık Teşkilatı ve Mevzuatı”dır. 4 saatlik kredi tanımlanan bu alanda, kursiyerlere başkanlığın kuruluşu, teşkilatlanması, misyon ve vizyonu gibi hususlar çerçevesinde kurum tarihi; başkanlığın merkez, taşra ve yurt dışı birimleri ile bu birimlerin yürüttükleri hizmetlerle ilgili genel bilgiler; başkanlıkla ilgili Anayasada yer alan hususlar ve 633 Sayılı Kanun ile ilgili bilgi verilmesi, ayrıca kursiyerlerin görev alanlarıyla ilgili yönetmelik ve yönergelerle atıflarda bulunularak mevzuatla ilgili kavramsal çerçeve oluşturulması hedeflenmektedir.²⁶

1.3. Programın Süresi, Yeri ve Katılım

110 OMÜİFD Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet içi Eğitim Yönetmeliği'nin 4. Maddesine göre, süresi 3 aya kadar olan kurslar “kısa süreli kurslar”; 3 ay ve daha üstü uzunlukta olan kurslar ise, “uzun süreli kurslar” olarak kabul edilir. Hizmet içi kursların, üçer aylık dönemler hâlinde düzenlenmesi esastır.

Mesleğe Hazırlık eğitim kursları, kısa süreli hizmet içi eğitim kurslarıdır. Genelde süreleri 3 ayın altındadır. Bu kursların müfredatıyla ilgili standart bir içerik belirlenmiş olmakla birlikte, maalesef aynı standart kurs sürelerinde tutturulamamıştır. Bunda hazırlayıcı eğitimin işleyişini düzenleyen yasal metinlerin²⁷ yanı sıra özellikle bu eğitimlere katılanlara yolluk ve yevmiye tahsis edilmesinin de etkisi olmuştur. Zira bu eğitimlere katılan tüm personele (mahallinde düzenlenen kurslar hariç) yolluk ve yevmiye ödenmektedir. Bu da oldukça külfetli bir bütçe gerektirmektedir. Başkanlık, kendisine tahsis edilen bütçe olanaklarıyla bu kursları düzenlediğinden, malî duruma göre bu kursların süresini uzatıp kısalt-

²⁵ SÖZPER, 25.

²⁶ SÖZPER, 25.

²⁷ “Diyanet İşleri Başkanlığı Aday Memurların Yetiştirilmelerine Dair Yönetmeliği”nin 14. Maddesinde “Hazırlayıcı Eğitimin süresi, kurs sonunda yapılan sınav süreleri dâhil, bir aydan az, üç aydan fazla olamaz.” hükmü getirilmiştir.

bilmektedir. Ancak aynı içeriği bir aylık kurslarda da üç aylık kurslarda da uygulamak problem doğurmaktadır. İki ayın altında düzenlenen programlarda verimin düştüğü gözlemlenen ve dile getirilen bir durumdur.

Eğitime katılacak personel, ilgili birimler tarafından, tespit edilen kontenjana uygun olarak belirlenir ve isimleri Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bildirilir.

Tüm hizmet içi eğitimlerde olduğu gibi, personelin hizmet ve çalışma alanına göre ihtiyaç duyulan konular tespit edilir. Programların süreleri, varılmak istenen amaç, programın yeri, eğitim görevlileri, eğitime katılanlar, tahsis olunan ödenek ve diğer programlarla ilişkisi gibi programı oluşturacak unsurların her biri dikkate alınarak tespit edilir. Zorunluluk olmadıkça aynı programlar eşit sürelerle uygulanır. Eğitim faaliyetlerinin hafta içinde yürütülmesi esastır. Başkanlığın onayı ile hafta sonu da eğitim yapılabilir.²⁸

Genel müdürlük, eğitim programını, süresini, yerini ve zamanını belirleyip, bununla ilgili gerekli yazışmaları yapar. Böylelikle eğitim süreci planlanmış olur.

DİB Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği'nin 23. maddesi, hizmet içi eğitimlerin, Dinî Yüksek İhtisas Merkezleri ve Eğitim Merkezlerinde yapılmasını öngörmektedir. Gerekli görülen hâllerde, programların özelliği dikkate alınarak, Başkanlığın uygun gördüğü diğer yerlerde de düzenlenebilmektedir. Bu faaliyetlerin yürütülmesinde ilgili kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılabilmekte, gerektiğinde hizmet satın alınabilmektedir.

Mesleğe Hazırlık eğitim kurslarına katılım, mecburidir. İlgili mevzuatta "Kesinleşen programlarda hizmet içi eğitime katılması kararlaştırılmış olan personel, hizmet içi eğitim faaliyetine katılmak zorunda olup, bağlı oldukları birimler bunu sağlamakla yükümlüdürler. Hizmet içi eğitime alınacaklar belirlenirken sırasıyla, göreve yeni başlayanlara, hiz-

²⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği (DİBHEY), md.22.

met süresi az olanlara ve hizmet içi eğitime hiç alınmayanlara öncelik tanınır. Ancak, geçerli mazeretleri nedeniyle eğitime katılamayacak olanların durumu, amirleri tarafından dikkate alınır. Hangi sebeple olursa olsun, toplam eğitim süresinin 1/8'ine katılmamış olan personelin programla ilişkisi kesilir. Bunlar daha sonra yapılacak aynı düzeydeki eğitim programlarına alınabilirler. Kanunî mazeretleri olanlar dışında, eğitim faaliyetine katılmayanlar hakkında 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun disiplinle ilgili hükümleri uygulanır. Eğitime katılan personel eğitim süresince idari yönden eğitim yapılan yerdeki müdür/müftüye bağlıdır.”²⁹ hükümleri getirilmiştir. Buna göre, göreve atanan her personelin, pozisyonu ne olursa olsun bu eğitimlere katılması mecburidir. Mazerete binaen eğitime katılmada takdim- tehir yapılabilirse de mümkün olan en kısa zamanda bu eğitimlerden geçmek mecburidir.

2. Bulgular ve Yorum

112

OMÜİFD

2.1. Ankete Katılan Kursiyerlere Ait Kişisel Bilgiler

Bu başlık altında araştırmaya katılan kursiyerlerin kişisel bilgilerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

2.1.1. Yaş Durumları

Tablo 3. Kursiyerlerin Yaş Durumu

Yaş Aralıkları	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
20- 25 Arası	191	72,9
26- 30 Arası	35	13,4
31- 35 Arası	18	6,9
36- 40 Arası	11	4,2
41 ve Yukarısı	7	2,7
Toplam	262	100,0

²⁹ DİBHEY, md. 25

Diyanet İşleri Başkanlığı, düzenlemiş olduğu bazı kurslarda³⁰ yaş şartı aramakla birlikte hazırlayıcı eğitimde bu şartı koymamıştır. Zira hazırlayıcı eğitim zorunlu olup yaşı ne olursa olsun her personel katılmak zorundadır.

Tablo 3'te görüleceği üzere araştırmanın yapıldığı eğitim merkezlerinde hazırlayıcı eğitim kursuna katılan kursiyerlerin çoğunluğunu genç personel oluşturmaktadır. Kursa katılan personelden sadece %2,7'si 41 yaş ve üstünde, diğerleri ise 40 yaşın altındandır. Bu sonuçlardan hareketle genç din görevlilerinin, alım sınavlarında daha başarılı oldukları söylenebilir. 40 yaş üstünde katılımın düşük olması, bu yaşın üstünde sınavlarda başarılı olanların sayıca az olması şeklinde yorumlanabileceği gibi³¹ bu yaşta olanların erken yaşlarda göreve başlamasına rağmen hazırlayıcı eğitime katılamamış olmalarıyla da izah edilebilir.

2.1.2. Eğitim Durumları

Hazırlayıcı eğitime katılan personelin mezun olduğu lise türü ile yükseköğretim düzeyi ve türüne ilişkin bulgular aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 4. Kursiyerlerin Lise Eğitim Durumu

Mezun Olunan Lise Türü	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
İHL	255	97,3
Diğer Lise	7	2,7
Toplam	262	100,0

³⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı, “ Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü”, <https://egitimhizmetleri.diyamet.gov.tr>. Erişim: 25 Mart 2020

³¹ Bunda adayın, bitirdiği okul eğitimi ile giriş sınavı arasında uzun bir süre geçmesinin ve farklı işlerle meşgul olması nedeniyle bilgi ve becerilerinin zayıflamasının etkisi olduğu söylenebilir.

Tabloda görüldüğü üzere, kursiyerlerin büyük çoğunluğu (%97,3) İmam-Hatip Lisesi, %2,7'si ise diğer lise mezunudur.

Tablo 5. Kursiyerlerin Yüksek Öğrenim Durumu

Yükseköğrenim Türleri	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Ön Lisans (İlahiyat)	109	41,6
İlahiyat (Örgün)	34	13,0
İlahiyat (İltam)	6	2,3
Lisans (Diğer)	2	0,8
Üniversite Tahsili Yok	82	31,3
Cevap Vermeyenler	29	11,1
TOPLAM	262	100,0

114

OMÜİFD

Tablo 5'te görüleceği üzere, araştırmaya katılan kursiyerlerin %41,6'sı ön lisans ilahiyat mezunu olduğunu belirtmiştir. Örgün ilahiyattan mezun olduğunu söyleyenlerin oranı %13'de kalmıştır. Buna %2,3'lük İLTAM mezunlarını dâhil ettiğimizde oran %15,3 olacaktır. Araştırmaya katılanların %0,8'i diğer fakültelerden mezun olduğunu belirtmiş, %31,3'ü herhangi bir üniversite tahsili olmadığını ifade etmiştir. Kursiyerlerin %11'i soruya cevap vermemiştir.

Bu sonuçlara göre, kursiyerlerin %58'inin bir şekilde yükseköğrenim gördüğü söylenebilirse de din görevlileri için ideal olan, ilahiyat fakültesi mezunu olma şartının yeterince gerçekleşmediğini ifade etmek mümkündür. Bizce bu sonuç, İmam- Hatiplik mesleği adına üzüntü vericidir.

2.1.3. Hafızlık Durumları

Kursa katılan personelin hafızlık durumları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6. Kursiyerlerin Hafızlık Durumu

Hafızlık Durumu	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Hafız	192	73,3
Hafız değil	66	25,2
Cevapsız	4	1,5
TOPLAM	262	100,0

Tablo 6'da görüldüğü gibi, kursiyerlerin büyük çoğunluğunu (%73,3) hafızlar oluşturmaktadır. Bu sonucun, alım sınavında hafızlara tanınan kontenjan ile doğru orantılı olduğu söylenebilir. Hafız olmadığını belirten kursiyerlerin oranı %25,2'dir. Kursiyerin %1,5'i ise bu soruya cevap vermemiştir.

115
OMÜİFD

Hafızlık, başkanlığın atama, görevlendirme ve kursa katılımında dikkate aldığı şartlardan biridir, hatta hafızlara büyük önem verilmektedir.³² İstihdamda hafız olanlara öncelik tanınması sevindiricidir. Zira hafızlığı sahiplenmek ve değerlendirmek, aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'in korunmasının önemli bir yoludur.³³ Kur'an-ı Kerim'i baştan sona ezberleyenlerin bu yeteneğinin, Kur'an-ı Kerim'le iç içe olunan bir sahada değerlendirilmesi elzemdir. Aksi takdirde bu büyük emek heba olup gidecektir.

2.1.4. Görev Yerleri

Kursiyerlerin görev yerlerine bakıldığında şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır:

³² Hafız personel üzerinde yapılmış bir çalışma için bk. Abdullah Emin Çimen, *Hafızlık Tarihi ve Türkiye'de Hafızlık Kurumunun İşlevselliği*, (İstanbul: Sayfa Dijital Baskı, 2010), 45- 60.

³³ Yaşar Kurt, "Kur'an'ın Korunmasında Hafızlık Müessesesi", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/22 (2012): 248.

Tablo 7. Kursiyerlerin Görev Yerleri

Görev Yerleri	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
İl Merkezi	2	0,8
İlçe Merkezi	12	4,6
Belde	9	3,4
Köy	238	90,8
Cevapsız	1	0,4
Toplam	262	100

Tablo 7’de görüleceği üzere, kursiyerlerin büyük çoğunluğu (%90,8) köylerde görev yapmaktadır. Başkanlığın atama kıstaslarına göre, imam-hatipler ilk defa köy/kasaba ile il/ilçe merkezleri dışındaki mahallelerde bulunan D grubu camilere³⁴ atanırlar. Buralarda münhal D grubu cami bulunmaması hâlinde il ve ilçe merkezlerindeki münhal D grubu camilere de ilk defa atama yapılabilir. Bu gruptaki camilerde görev süresi asgari üç yıldır.³⁵ Dolayısıyla köylerde görev yapan kursiyerlerin çoğunluğu oluşturması gayet doğaldır.

2.2. Kursla İlgili Düşünce ve Değerlendirmeler

2.2.1. Kursa Duyulan İhtiyaç

Yukarıda hazırlayıcı eğitim kurslarının zorunlu kurslardan olup, istihdam edilen her personelin katılmasının mecburî olduğu ifade edilmişti. Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğünce planlaması yapılan görevli, bu kursa –özel bir durumu yoksa- belirlenen zamanda ve yerde katılmakla yükümlüdür. Mazereti nedeniyle planlanan dönemde kursa katılmayanlar bir sonraki kursa katılırlar.

³⁴ D Grubu camiler, genelde köylerde ya da şehirlerin dış kısmında yer alan ve bir cami görevlisine ihtiyaç duyulan cami ve mescitlerdir. İhtiyaç hâlinde bu grupta yer alan il, ilçe ve belde merkezlerindeki camilere iki cami görevlisi verilebilmektedir. Bk. DİBAYY, md. 30.

³⁵ Bk. DİBAYY, md. 12.

Araştırmada ölçülmek istenen hususlardan biri de kursiyerlerin böyle bir kursa ihtiyaç duyma düzeyidir. Bunu tespit edebilmek amacıyla kursiyerlere, “Göreve başladığımızda böyle bir hazırlayıcı eğitim kursuna ihtiyaç duydu-
nuz mu?” sorusu yöneltilmiştir. İlgili soruya kursiyerlerin verdiği cevaplar, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8. Kursa Duyulan İhtiyaç

Seçenekler	Kişi (N)	Yüzde (%)
Evet, ihtiyaç duydum	171	65,3
Kısmen ihtiyaç duydum	70	26,7
Hayır, ihtiyaç duymadım	21	8
Toplam	262	100,0

$\chi^2: 133,977$ sd: 2p= 0,000p<0,05 Önemli

117

OMÜİFD

Tablo 8’de görüldüğü üzere kursiyerlerin çoğunluğu (%65,3) göreve başladıklarında hazırlayıcı eğitim kursuna ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Kısmen bu kursa ihtiyaç duyduğunu belirten kursiyer oranı %26,7’dir. Kursiyerlerin %8’i böyle bir kursa ihtiyaç hissetmediğini belirtmektedir. “Evet” ve “kısmen” cevabını verenler (%92) birlikte değerlendirildiğinde kursiyerlerin büyük çoğunluğunun bu kursa ihtiyaç hissettikleri görülmektedir.

Ayas (1998), tarafından yapılan araştırmada, imam- hatiplerin hizmet içi hazırlık eğitimine dair ihtiyaçları sorulmuş; katılımcıların %81,1’i “evet, var”, %15’9’u “kısmen var” derken, %2,8’i de böyle bir eğitime ihtiyaçlarının olmadığını ifade etmişlerdir.³⁶ Özdemir ve Arıcı (2011) tarafından hazırlayıcı eğitim kursiyerleri üzerine yapılan araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir.³⁷

³⁶ Osman Ayas, *Camilerde Görev Yapan İmamların Hizmet içi Eğitim İhtiyaçları* (Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1998), 42.

³⁷ Bk. Özdemir ve Arıcı, “Din Görevlilerinin Hazırlayıcı Eğitim Kursuna Yönelik Görüşleri”, 95.

Elde edilen sonuçlara göre, yeni göreve başlayan din görevlilerinin - eğitim seviyesi ne olursa olsun- hazırlayıcı eğitim kursuna ihtiyaç duydukları rahatlıkla söylenebilir.

Bu ihtiyacı tetikleyen nedenler araştırıldığında görev öncesi okul eğitimlerinin yetersizliğinin önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Ankette, konuya dair verilen cevaplar bunu destekler niteliktedir.

Tablo 9. Görev Öncesi Eğitimin Yeterlilik Durumu

Seçenekler	Kişi (N)	Yüzde (%)
Görev öncesi okul eğitimleri yeterli	37	14,1
Görev öncesi okul eğitimleri kısmen Yeterli	125	47,7
Görev öncesi okul eğitimleri yetersiz	99	37,8
Cevapsız	1	0,4
Toplam	262	100,0

$\chi^2: 144,562$ sd: 2p= 0,000p<0,05 Önemli

Tablo 9'da görüleceği üzere, kursiyerlerin %14,1'i mezun olduğu okulda aldığı eğitimi mesleğini icra etmek için yeterli görürken, %37,8'i "hayır" cevabını vererek aksini söylemektedir. Aldığı okul eğitiminin görevini ifada kısmen yeterli görenlerin oranı ise %47,7' dir.

Buyrukçu (1995) tarafından yapılan çalışmada din görevlilerinin büyük çoğunluğu, okullarda verilen bilgilerin, mesleklerini ifada yeterli olmadığını belirtmişlerdir.³⁸

³⁸ Ramazan Buyrukçu, *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*, 2. Baskı (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 118.

Keyifli'nin (1997) araştırmasında din görevlilerinin sadece %24,8'i okullarda aldıkları eğitimi mesleklerini icra etme açısından yeterli görürken, %43,4'ü kısmen yeterli görmüş, %29,6'sı ise yeterli görmemiştir.³⁹

Yıldırım (2005), din görevliliği gibi çok önemli bir kamu görevini yerine getirecek kimselerin eğitim seviyesinin yeterli olması gerektiğini belirtmekte, İmam-Hatip Lisesi mezunu din görevlilerinin özellikle fıkîhî bilgi bakımından ilahiyat fakültesi mezunlarına göre nispeten daha yetersiz olduğu kanaatini taşımaktadır.⁴⁰

Özdemir ve Arıcı (2011), araştırmalarında din görevlilerinin sadece %6,8'inin okullarda aldıkları eğitimi mesleklerini icra etmeleri açısından yeterli gördüğü, %38,6'sının kısmen yeterli gördüğü, %54,5 ise yeterli görmediği sonucuna ulaşmışlardır.⁴¹

Turan ve Vural (2015), araştırmalarında İHL öğrencilerinin önemli bir kısmının, aldığı eğitimle din hizmetini ifa edecek yeterliği kendinde görmediği bulgusuna ulaşmışlardır.⁴²

Aşlamacı (2017), araştırmasında İHL öğrencilerinin %44,5'i, okullarında aldıkları din eğitimini yeterli görürken, %45,2'si yetersiz görmektedir. Öğrencilerin %10,3'ü ise bu konuda fikir beyan etmemiştir.⁴³

Bu sonuçlar, hazırlayıcı eğitim kursuna devam eden din görevlilerinin genel olarak görev öncesi okul eğitimlerinin mesleklerini ifada yetersiz kaldığı kanaatini taşıdıklarını ortaya koymaktadır. Bu sorunun çözümü adına, din görevlilerinin istihdamında "dört yıllık dinî yükseköğrenim mezunu olma" şartının aranması yararlı olabilir. Yine din eğitimi

³⁹ Sükrü Keyifli, *Urfa ve Yöresinde Yaygın Din Eğitimi* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1997), 94.

⁴⁰ Mustafa Yıldırım, "Fıkîhî Bilgilerin Hayata Yansıtılması Bağlamında Din Görevlileri", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22, (2005): 99-100.

⁴¹ Özdemir ve Arıcı, "Din Görevlilerinin Hazırlayıcı Eğitim Kursuna Yönelik Görüşleri", 94.

⁴² İbrahim Turan ve Ayşe Vural, "İHL Son Sınıf Öğrencilerinin Meslekî Yeterlik Algısı", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11/3, (2019): 1755- 1756.

⁴³ İbrahim Aşlamacı, *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam- Hatip Liseleri*, (İstanbul: DEM Yayınları, 2017), 3.

veren müesseselerde din hizmetlerine yönelik becerilerin geliştirilmesi, uygulamalara daha fazla ağırlık verilmesi; özellikle ilahiyat/ İslamî ilimler fakültelerinde “din hizmetleri bölümü”nün açılıp tercih eden öğrencilere gerekli yeterliklerin kazandırılması fayda sağlayabilir.

2.2.2. Kursun Meslekî İhtiyaçları Karşılama Durumu

Bir önceki başlık altında, yeni göreve başlayan din görevlilerinin büyük çoğunluğunun hazırlayıcı eğitime ihtiyaç duydukları belirtilmişti. Peki, katılmış oldukları bu kurs, görevlilerin beklentilerini karşılayacak nitelikte midir? Bunu tespit etmek amacıyla kursiyerlere birtakım sorular sorulmuştur. Bunlardan bir tanesi, “Katılmış olduğunuz bu kursun, meslekî açıdan ihtiyaçlarınıza uygun olarak hazırlandığını düşünüyor musunuz?” sorusudur.

Tablo 10. Kursun Meslekî İhtiyaçlara Uygunluğu

Seçenekler	Kişi (N)	Yüzde (%)
Kurs, meslekî ihtiyaçlara uygun	165	63,0
Kurs, meslekî ihtiyaçlara kısmen uygun	84	32,1
Kurs, meslekî ihtiyaçlara uygun değil	11	4,2
Cevapsız	2	0,8
Toplam	262	100,0

$\chi^2: 136,946$ sd: $2p= 0,000p<0,05$ Önemli

Tabloya 10'a göre, kursiyerlerin %63'ü, hazırlayıcı eğitim kursunun, meslekî açıdan ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte hazırlandığını ifade ederken, %32,1'i programın kısmen ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olduğunu belirtmiştir. Kursiyerlerin %4,2'si ise kursun ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte hazırlanmadığını belirtmiştir. Bu sonuçlardan hareketle,

hazırlayıcı eğitim kursunun büyük oranda kursiyerlerin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olduğu söylenebilir.

Öte yandan bu sorunun devamı olarak, ‘kursta yeterli düzeyde meslekî bilgi edindiniz mi?’ sorusuna, kursiyerlerin %52,3’ü kursta yeterli meslekî bilgi edindikleri, %46,1’i de bunun kısmen gerçekleştiği şeklinde cevap vermişlerdir.

Özdemir ve Arıcı (2011), araştırmalarında din görevlilerinin %23,9’u hazırlayıcı eğitim kursunda yeterli ölçüde, %73,9’u kısmen yeterli ölçüde meslekî bilgi edindiklerini ifade ederken, %3,4’ü ise kursta yeterli meslekî bilgi edinmediğini belirtmiştir.⁴⁴

Buradan hareketle, hazırlayıcı eğitim kursunun, büyük oranda meslekî ihtiyaçları karşıladığı düşünülse de, bazı beklentilerin yeterince gerçekleşmediği görülmektedir. Bunun sebeplerine dair verilen açık uçlu cevaplarda şu sorunlar dile getirilmiştir:

“Eğitim süresi çok kısa, program ise çok yoğun. Kurs süresi daha uzun olmalı.”

“Ders işleyişleri gözden geçirilmeli, konular özümsemeden diğerlerine geçiliyor.”

“Kursiyerler beceri yönünden çok zayıf. Hayatında hiç ezan okumamış, namaz kaldırmamış arkadaşlarımız var. Bunlarla birebir ilgilenilmeli.”

“Edindiğimiz bilgilerin yerleşmesi için yeterli uygulama yapılmıyor. Kur’an-ı Kerim, hitabet ve imamlık- müezzinlik uygulamaları daha fazla ve her kursiyere ayrı ayrı yaptırılmalı.”

“Ezberler çok fazla. Ezber yapmaktan diğer derslere zaman ayıramıyoruz.”

“Günlük ders saati çok fazla, dinlenecek vakit kısıtlı. Dersleri tekrar edecek zaman bulamıyoruz.”

⁴⁴ Özdemir ve Arıcı, “Din Görevlilerinin Hazırlayıcı Eğitim Kursuna Yönelik Görüşleri”, 99-100.

“Sadece kıraat eksenli bir eğitim veriliyor. Günümüzün ihtiyaçlarına cevap verecek, sahada işimizi kolaylaştıracak bilgi ve beceriler de kazandırılmalı.”

Yukarıda mesleğe hazırlık eğitim kurslarının, kısa süreli hizmet içi eğitim kurslarından olup genelde 3 aydan daha kısa sürdüğü; bu kursların müfredatı ile ilgili standart bir içerik belirlenmiş olmakla birlikte, aynı standardın kurs sürelerinde sağlanamadığı ifade edilmişti. Öteden beri süregelen bu problemin, kursların işleyiş ve verimliliğinde menfi bir durum oluşturduğu da belirtilmişti.

Araştırmanın yapıldığı dönemde hazırlayıcı eğitim, 36 gün olarak planlanmıştır. Bu sürede, yoğun içeriğe sahip böylesi bir programın çok verimli sonuçlar vermesi esasında pek mümkün gözükmemektedir. Süre kısıtlılığı, programın işleyişini olumsuz etkilemektedir. Kaldı ki, kursiyerlerin dile getirdiği sorunların içerisinde bu durum açıkça gözükmektedir. Her ne kadar kursiyerler, birçok bilgiyi daha önceden edinmiş olarak kursa katılsalar da söz konusu bilgilerin tazelenmesi, eksiklerin giderilmesi, ezberlerin tamamlanması, özellikle de ezan, Kur’an okuma ve hitabet becerilerinin geliştirilebilmesi zaman isteyen bir çalışmadır. Dolayısıyla programın süresi uzatılmalı, en az 4 aylık bir süre belirlenmelidir. Ayrıca müfredata geliştirilerek, sahada din görevlilerinin hizmetlerine katkı sağlayacak pratik bilgi ve beceriler verilmelidir.

2.3. Kurs Programının Derslere Göre Değerlendirilmesi

2.3.1. Kursa Katılmadan Önce İhtiyaç Duyulan Dersler

Din görevlilerinden kursa katılmadan önce kendilerini yeterli görmeyip geliştirme ihtiyacı duydukları dersleri belirtmeleri istenmiştir.

Tablo 11. Kursa Katılmadan Önce İhtiyaç Duyulan Dersler

Dersler	N	%
Kuran-ı Kerim	70	26,7
Temel Dini Bilgileri	35	13,4
Hutbe- Vaaz Hazırlama	77	29,4
Mevzuat Bilgisi	46	17,6
İmamlık ve Müezzinlik Formasyonu	11	4,2
Öğreticilik Bilgi ve Becerisi	21	8,0
Cevapsız	2	0,8
Toplam	262	100,0

$X^2: 79,969$ sd: $5p= 0,000p<0,05$ (Önemli)

123

OMÜİFD

Tablo'ya göre, kurs öncesinde din görevlilerinin %29,4'ü hutbe- vaaz hazırlama ve sunma, %26,7'si Kur'an-ı Kerim, %17,6'sı mevzuat bilgisi, %13,4'ü temel dinî bilgiler, %8'i öğreticilik bilgi ve becerisi, %4,2'si imamlık ve müezzinlik formasyonu alanında kendilerini yeterli görmediklerini ve bu alanlarda geliştirilmeye ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

Yapılan diğer araştırmalarda da din görevlilerinin eksik olduğu alanlara ilişkin benzer sonuçların çıktığı görülmektedir.

Buyrukçu'nun (1995) araştırmasında gerek din görevlilerinin kendileri, gerekse cemaat, çoğunlukla din görevlilerinin meslekî açıdan yetersiz olduklarını söylemişlerdir. Aynı araştırmada din görevlilerinin büyük çoğunluğu, din görevlilerinin pek çoğunun dinî bilgi ve genel kültürlerinin eksik olduğu görüşüne katıldıklarını belirtmişlerdir.⁴⁵

⁴⁵ Buyrukçu, *Din Görevlilerinin Mesleğini Temsil Gücü*, 124- 131.

Yılğın'ın (1997) araştırmasında, katılımcıların %17'si din görevlilerini meslekî açıdan yeterli bulurken, %27,9'u yetersiz bulunduğunu, %55'i de kısmen yeterli bulunduğunu ifade etmiştir.⁴⁶

Kayadibi'nin (2000) araştırmasında müftüler din görevlilerini kıraat (%41), dinî bilgiler (%31) ve halkla ilişkiler açısından (%16) yetersiz bulduklarını ifade etmişlerdir.⁴⁷

Dam'ın (2002) yetişkinler üzerinde yaptığı araştırmada katılımcıların %12'si din görevlilerini meslekî açıdan yeterli bulmakta, %33,9'u yeterli bulmamakta, % 43,1' ise kısmen yeterli bulmaktadır. Din görevlilerini yetersiz bulanlar, onların genelde alan bilgisi, genel kültür, hitabet yeteneği, formasyon eksikliği, söz- davranış uyumsuzluğu, günün şartlarına göre çözüm getirememesi ve insanlarla ilişkiler açısından yetersiz olduklarına dikkat çekmişlerdir.⁴⁸

124
OMÜİFD

Özdemir'in (2006) araştırmasında müftülerin %75,3'ü din görevlilerini kıraat yönünden, %63,6'sı dinî bilgiler açısından, %57,6'sı halkla ilişkiler açısından, %56'sı vaaz-hutbe verme açısından, %54,3'ü genel kültür açısından, %36,6'sı pedagojik formasyon açısından yetersiz bulmaktadır.⁴⁹

Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında din görevlilerinin görev öncesi okul eğitimlerinde meslekî bilgi ve beceri açısından yeterince yetişememelerinin temel bir faktör olduğu söylenebilir.

2.3.2. Derslerin Beklentileri Karşılama Durumu

Araştırmamızda, ölçülmek istenen hususlardan biri de derslerin beklenti ve ihtiyaçları karşılama durumudur. Toplamda yedi ders üzerine planlanan hazırlayıcı eğitim kurslarında, kursiyerlerin derslerden ne ölçüde

⁴⁶ Yılğın, *Din Eğitimi Açısından Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlikleri ve Cemaatle Olan İlişkileri* (Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1997), 61- 62.

⁴⁷ Fahri Kayadibi, "Cumhuriyet Döneminde Müftülükler", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 7, (2000): 174.

⁴⁸ Hasan Dam, *Yetişkinlerin Din Eğitimi* (İstanbul: Üniversite Yayınları, 2015), 155- 166.

⁴⁹ Şuayip Özdemir, *Müftülerin Gözüyle Din Hizmetleri* (İstanbul: Dem Yayınları, 2007), 82.

faidalandıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Her dersin sağladığı kazanımlar, müstakil olarak değerlendirilmiştir. Sosyal etkinlik ve mevzuat dersleri dâhil edilmemiştir.

Tablo 12. Derslerin Beklentileri Karşılama Durumu

Dersler	Evet	Kısmen	Hayır	Toplam
Kur'an-ı Kerim	172	85	5	262
	%65,6	%32,4	%1,9	%100
Kur'an Meali	72	112	78	262
	%27,2	%42,9	%29,9	%100
Temel Dinî Bilgiler	112	132	18	262
	%42,7	%50,4	%6,9	%100
İmamlık- Müezzinlik Formasyonu	160	83	19	262
	%61,1	%31,7	%7,3	%100
Hutbe- Vaaz Hazırlama ve Sunma	105	123	34	262
	%40,1	%46,9	%13,0	%100

125
OMÜİFD

χ^2 : 159,763sd: 2p= 0,000p<0,05 (Önemli)

Tablo 12'ye bakıldığında, kursiyerlerin derslerde elde ettikleri kazanımları değerlendirmelerinin derslere göre farklılığı görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre, Kur'an-ı Kerim ve İmamlık- Müezzinlik Formasyonu derslerinin kazanım düzeyi diğerlerine nispetle daha iyi gözükmektedir. Benzer durumun diğer dersler için geçerli olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Özellikle Kur'an Meali derslerinin yeterince kazanım sağlamadığı dikkat çekmektedir. Kursiyerlerden bu durumun sebepleri açık uçlu olarak istenmiştir. Kursiyerlerin büyük çoğunluğu şu problemleri ifade etmiştir:

“Kurs süresi çok kısa, derslere ayrılan krediler yetersiz.”

“Ders içerikleri ile krediler bağdaşmıyor, konular yetiştirilmek için hızlıca geçiliyor; yeterince özümseyemiyoruz.”

“Bazı hocalar dersi hep kendi anlatıyor, kursiyerlere söz hakkı vermiyor. Öğretmen merkezli işlenen derslerde motivasyon sağlayamıyoruz.”

“Bazı hocalar müfredatın dışına çıkıp gereksiz ayrıntılara ve tartışmalara giriyor.”

“Kursiyer arkadaşlar gereksiz sorularla dersleri sabote ediyor.”

“Beceriye dayalı derslerde yeterli uygulama yaptırılmıyor. Durumu iyi olan arkadaşlara yaptırıp devam eden hocalarımız var.

“Kur’an, hitabet ve ezan derslerinde daha fazla uygulama şart.”

“Çok fazla ödev veriliyor, bunları hazırlamaktan derslere çalışmıyoruz.”

Görüldüğü üzere süre, içerik ve ders işleyişi noktasında yaşanan problemler, derslerden beklenen verimi düşürmektedir. Bu nedenle, süre-içerik dengesi gözetilerek planlama yapılmasının verimi artıracacağı düşünülmektedir.

2.3.3. Programa İlaveten İhtiyaç Duyulan Dersler

Mesleğe Hazırlık eğitim programında toplamda 7 ders bulunmaktadır. “Sosyal ve kültürel etkinlikler dersi” daha ziyade konferanslar şeklinde tasarlanmıştır. Başkanlık Teşkilatı ve Mevzuat dersleri kredi olarak oldukça azdır. Müfredat hazırlanırken, öncelikle din görevlilerinin sahada en çok ihtiyaç duydukları alanların dikkate alındığı aşikârdır. Programın genel amacı ve temel yaklaşımları göz önüne alındığında 36 günlük bir süre için bu kadar ders yeterli görülebilir.

Araştırmada kursiyerlere, “Hazırlayıcı eğitim programında olmadığı hâlde olmasını istediğiniz dersler var mı?” şeklinde bir soru sorulmuştur. Bu soruya “Evet” cevabı verenlerden istedikleri dersleri ve nedenini açık olarak yazmaları istenmiştir.

Tablo 13. Programda İlave Derslere İhtiyaç Var mı?

Seçenekler	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
İlave derslere ihtiyaç var	117	44,7
İlave derslere ihtiyaç yok	104	39,7
Cevapsız	41	15,6
Toplam	262	100,0

$\chi^2: 0,765$ sd: $1p= 0,382p>0,05$ (Önemsiz)

Tablo 13’de görüleceği üzere, kursiyerlerin %44,7’si programda başka derslere ihtiyaç duyulduğunu, %39,7’si ise başka derslere gerek olmadığını belirtmiştir. Kursiyerlerin %15,6’sı bu soruya cevap vermemiştir. Yapılan ki- kare analizinde değişkenler arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

127

OMÜİFD

Soruya “Evet” cevabı veren kursiyerler, “Adab-ı Muaşeret, Tefsir, Hadis, Arapça, Musiki ve Diksiyon,” derslerinin olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu dersler arasından en çok önerilen ise, “Tefsir” dersi olmuştur. Kursiyerler, buna gerekçe olarak meal derslerinin çok sığ geçtiğini, yeterince Arapça bilgilerinin olmadığını, derslerin öğretmen merkezli işlendiğinden verimli geçmediğini ifade etmişlerdir. Adab-ı muaşeret derslerinin olmasını isteyenler, bazı kursiyerlerin imamlığa yakışmayacak tavır ve davranışlarda bulunduğunu, bunların eğitilmesi, hatta kurumla ilişkilerinin kesilmesi gerektiğini bildirmişlerdir. Bu bildirimler, yukarıda işaret ettiğimiz konuların hazırlayıcı eğitim programında verilmesinin gerekliliğini teyit etmektedir.

2.4. Programın Diğer Boyutları ve Değerlendirilmesi

2.4.1. Hocalarla İlgili Görüş ve Düşünceler

Hoca- öğrenci ilişkilerinin boyutunun, eğitimin verimliliğini müspet ya da menfi yönde etkilediği bilinen bir gerçektir. Neticede eğitim bir süreç-

tir ve bu süreçte öğretmene de öğrenciye de düşen görevler vardır. Herkes üzerine düşen görevleri yerine getirirse, eğitim daha verimli olur.

Araştırmada kursiyerlere eğitim görevlilerinin alan bilgisi, ders işleme yöntemleri ve kursiyerlerle ilişkileri ile ilgili düşünceleri sorulmuştur.

Tablo 14. Hocaların Alan Bilgisi

Dersler	Yeterli	Kısmen Yeterli	Yetersiz	TOPLAM
Kur'an-ı Kerim	252	7	1	260
	%96,9	%2,7	%0,49	%100
Kur'an Meali	189	45	25	259
	%72,7	%17,3	%5,6	%100
Temel Dinî Bilgiler	223	32	6	261
	%85,4	%12,3	%2,3	%100
İmamlık- Müez. Form.	229	26	4	259
	%88,4	%10,0	%1,5	%100
Hutbe- Vaaz Hazırla ve Sunma	216	32	11	259
	%83,4	%12,4	%4,2	%100
Mevzuat	186	39	34	259
	%71,8	%15,1	%13,1	%100

Tabloda 13'te görüldüğü üzere, kursiyerlerin büyük çoğunluğu, eğitim görevlilerinin alan bilgisini yeterli görmektedir. Kur'an Meali ve Mevzuat hocaları ile ilgili değerlendirmede nispeten bir farklılık göze çarpmaktadır. Bu sonucu kursiyerler, kısmen hocaların ders işleme yöntemlerine, kısmen de tutum ve davranışlarına bağlamaktadır. Kursiyerler, hocalar hakkında açık uçlu olarak şu görüşleri dile getirmiştir:

“Hocalarımızdan genel anlamda memnunuz. Allah hepsinden razı olsun.”

“Bazı hocalarımız kursiyerlere çocuk muamelesi yapıyor, sınıf içinde azarlıyor.”

“Bazı hocalarımız gereksiz tartışmalara ve ders dışı konulara girerek dersin eksenini kaydırıyor.”

“Bazı hocalarımız hep belli arkadaşlara okutuyor, durumu zayıf olanlarla pek ilgilenmiyor.”

“Mevzuat derslerine giren şube müdürü, şef gibi hocalar bize amirlik yapmaya çalışıyor.”

Tabii bu serzenişler eğitim merkezine ve hocalarına göre değişebilir. Ayrıca bu görüşleri dile getirenler azınlıktadır. Genel kanaat, kursiyerlerin hocalardan memnun oldukları yönündedir. Kursiyerler, ders dışında hoca- öğrenci ilişkilerinin daha iyi olmasını beklemektedir.

2.4.2. Sınavlarla İlgili Görüş ve Düşünceler

Hizmet içi eğitimlerde başarısızlık hâlinde görevin son bulma endişesi, kursiyerlerce dile getirilen ve gözlemlenen bir durumdur. Bunu ölçmek amacıyla “*Kursta başarılı olmadığınız takdirde görevinize son verileceği kaygısını taşıyor musunuz?*” sorusu sorulmuştur. Cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 15. Görevin Son Bulma Kaygısı

Seçenekler	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Evet, kaygı duyuyorum	78	29,8
Kısmen kaygılanıyorum	87	33,2
Hayır, kaygılanmıyorum	96	36,6
Cevapsız	1	0,4
TOPLAM	262	100,0

$\chi^2: 1,862$ sd: 2 $p= 0,394$ $p>0,05$ (Önemsiz)

Tablo 14'e bakıldığında, kursiyerlerin %29,8'inin, başarısızlık durumunda görevine son verilme endişesi taşıdığı, %33,2'sinin kısmen böyle bir endişesi olduğu, %36,6'sının ise böyle bir endişe taşımadığı görülmektedir. Yapılan ki- kare analizinde değişkenler arasında anlamlı bir ilişki görülmesi de bu sonuç oldukça dikkat çekicidir. Nitekim diğer bir hizmet içi programı olan tashih-i huruf kursuna ilişkin yapılan bir araştırmada, tashih-i huruf kursuna katılan, hepsi kadrolu, görev yılı ve yaş olarak ilerlemiş kursiyerlerde bile kaygı düzeyi daha yüksek bulunmuştur. İlgili araştırmada kursiyerlerin %55,9'u atılma kaygısı duyduğunu, %25,8'i kısmen kaygılandığını, %18,3'ü ise herhangi bir kaygı duymadığını ifade etmiştir.⁵⁰

Sözleşmeli kursiyerlerin bu kanaatlerinde genç yaşta ve bekâr olmalarının verdiği cesaretin veya önceki dönemlerde başarısız kursiyerlere herhangi bir yaptırım uygulanmamasının etkisi olabilir. Diğer bir bakış açısıyla, başaracaklarına olan inancın kursiyerlerin öz güvenini artırdığı söylenebilir.

130

OMÜİFD

2.4.3. Sosyal Faaliyetlerle İlgili Görüş ve Düşünceler

Hazırlayıcı Eğitim kursuna katılan kursiyerlerden kurs süresince yapılan sosyal faaliyetleri değerlendirmeleri istenmiştir.

Tablo 16. Sosyal Faaliyetler Yeterli mi?

Cevaplar	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Sosyal faaliyetler yeterli	52	19,8
Sosyal faaliyetler kısmen yeterli	93	35,5
Sosyal faaliyetler yetersiz	99	37,8
Başka	18	6,9
Toplam	262	100,0

$\chi^2: 65,908$ sd: $2p= 0,000p<0,05$ (Önemli)

⁵⁰ Bk. Hasan Dam- İdris Ertürk, "Diyanet İşleri Başkanlığı Tashih-i Huruf Eğitim Programının İçerik ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi", *Diyanet İlmî Dergi* 55/2 (2019): 488.

Kursiyerlerin %19,8'i yapılan sosyal faaliyetleri yeterli bulurken, %37,8 ise yetersiz bulmaktadır. Kısmen yeterli bulanların oranı ise %35,5'tir.

Bilindiği kadarıyla, kursiyerler her hafta düzenli olarak kendi aralarında futbol ve masa tenisi müsabakaları, yemek programları vb. faaliyetler düzenlemektedirler. Anlaşılan o ki, kursiyerler kendi aralarında düzenledikleri bu etkinlikleri sosyal faaliyet olarak görmemekte, eğitim merkezince düzenlenecek yemek, gezi, piknik vb. etkinliklerin olmasını beklemektedir. Açık uçlu bildirimlerde ve kişisel görüşmelerde bu husus dile getirilmiştir.

2.4.4. Eğitim Merkeziyle İlgili Görüş ve Düşünceler

Diyanet eğitim merkezleri, kurum personelinin eğitimi için oluşturulmuş müstakil kurumlardır. Hemen hepsi yatılı eğitim yapılabilecek donanımına sahip bu okullar, eğitime katılan personelin birer yetişkin olduğu öngörüsüyle farklı ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde tesis edilmiştir. Bununla birlikte, bazı eğitim merkezleri imkânlar noktasında emsallerine nazaran ileri veya geri seviyede olabilmektedir. Başkanlık, son yıllarda inşasına başlanan eğitim merkezlerinin aynı zamanda birer sosyal tesis olmasına özen göstermektedir. Haddizatında eğitim merkezlerinin eğitime uygunluğu, personelin ihtiyaçlarına cevap verecek kapasiteye sahip olması, eğitimdeki verimliliği de etkilemektedir.

Açık uçlu bir soru ile kursiyerlerden eğitim merkezlerinde karşılaştıkları problemleri çözüm önerileriyle birlikte değerlendirmeleri istenmiştir. Cevaplar çeşitlilik arz etmekle birlikte, en çok dile getirilen sorunların bir kısmı şu şekildedir:

“Yemekler kalitesiz, sürekli aynı menü çıkıyor.”

“Yatakhaneler yeterince temizlenmiyor, çoğu zaman kendimiz temizliyoruz.”

“Fizikî şartlar yetersiz, lavabo ve banyolar ihtiyacı karşılamıyor.”

“Eğitim merkezleri şehrin dışında, ulaşımında sıkıntılar yaşıyoruz, hatta telefon bile çekmiyor.”

“Harcırah meselesi bir türlü açıklığa kavuşmadı, fazla kesinti yapılıyor.”

“Okulda kantin yok, ihtiyacımız olduğunda dışarı çıkmak zorunda kalıyoruz.”

“Kimi okul personeli çok olumsuz davranıyor, bize çocuk muamelesi yapıyorlar.”

“İdare, izin konusunda katı davranıyor. Mazeret durumunda bile izin kullanamıyoruz.”

Toplu ortamlarda bazı sıkıntıların yaşanması doğal kabul edilmelidir. Bununla birlikte şikâyetlerin bazıları imkânlar nispetinde çözümlenebilir niteliktedir. Söz gelimi, yemek şirketleriyle görüşülüp kalite artırılabilir; idare, personelden kursiyerlere daha yapıcı davranmasını isteyebilir; temizlik noktasında daha titiz davranılabilir. Ancak okulların yerini değiştirmek mümkün değildir. Kaldı ki, günümüzde binlerce öğrenciye sahip üniversite yerleşkelerinin çoğu şehir dışında konuştudur.

Bazı sorunların resmiyetten kaynaklandığı da göz ardı edilmemelidir. Buna göre, kursiyer harcırahlarından yemek, barınma ve yönetmeliklerde belirtilen kalemlerden mecburî kesinti yapılmakta,⁵¹ maaşlarından ise hiçbir kesinti yapılmamaktadır. Şu da var ki, harcırahlar kursiyerlere harçlık olarak verilmemekte, bu ödenekler eğitim merkezinde kendileri için verilen hizmetlerin karşılanması için ödenmektedir. Okulda kantin açmak yasal olarak imkânsızdır; mer’i mevzuat, eğitim merkezlerinde kantin çalıştırılmasına müsaade etmemektedir.

İzin hususuna gelinirse, kursiyerler devlet memurudur, öğrencilerde olduğu gibi devamsızlık hakkına sahip değildir; hizmet içi eğitim süresince 657 sayılı DMK’nin 104’üncü ve 105’inci maddeleri dışında izin kullanamazlar.⁵² Bu hususların, ilk baştan kursiyerlere iyi anlatılması, sonradan oluşabilecek bazı sıkıntıları bertaraf edebilir.

⁵¹ Bk. DİBHEY, md. 32.

⁵² Bk. DİBHEY, md. 28. Bunlar, mazeret ve hastalık izinleridir. Ancak aynı yönetmeliğin 25. Maddesinde “Hangi sebeple olursa olsun, toplam eğitim süresinin 1/8’ine katılmamış olan personelin programla ilişkisi kesilir.” hükmü getirilmiştir. Buna göre, bir kursiyer kurs süresinin 1/8’ini aşan bir şekilde izin kullanamaz.

Sonuç ve Öneriler

Mesleğe Hazırlık Eğitim Programı, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın düzenlediği kısa süreli hizmet içi eğitim kurslarından. Her personelin katılmakla yükümlü olduğu bu kursların, verimliliği, etkililiği ve hedeflerine uygunluğu, zaman zaman yapılan toplantı ve seminerlerde değerlendirilmektedir. Az sayıda da olsa bazı araştırmacılar tarafından akademik anlamda bu kursların değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu çalışma da hazırlayıcı eğitim programının hedefine ulaşp ulaşmadığına dair önemli bir geri bildirim çalışmasıdır. Programa devam eden kursiyerlerin görüş ve beklentilerini tespit ve değerlendirme amacı taşıyan araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır

Araştırmaya katılan din görevlileri genel olarak mesleklerini yerine getirirken, mezun oldukları okullardan aldıkları eğitimin yetersiz (%37,8) veya kısmen yeterli (%47,7) olduğu yönünde kanaat taşımaktadırlar.

Din görevlileri büyük oranda (%65,3), hazırlayıcı eğitim kursuna ihtiyaç duyduklarını ifade etmektedirler. Ulaşılan bu sonuç, din görevlilerinin mesleğe hazırlanmalarında hazırlayıcı eğitimin ne derece gerekli olduğunu göstermesi açısından son derece önem taşımaktadır.

Din görevlilerinin çoğunluğu hazırlayıcı eğitim kursunun göreve başlamadan önce yapılmasını istemektedirler.

Din görevlileri, hazırlayıcı eğitimlerin içeriğinin genel olarak meslekî ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olduğunu, ancak eğitim süresinin kısalığı nedeniyle beklenen kazanımları yeterince elde edemediklerini, bu sebeple hazırlayıcı eğitim süresinin mutlaka uzatılması gerektiğini kanaatini taşımaktadırlar.

Din görevlileri, büyük oranda kursa ilişkin olumlu görüşe sahiptirler.

Din görevlileri, eğitim görevlilerinden ve eğitim merkezlerinin işleyişinden memnun kaldıklarını belirtmektedirler.

Din görevlileri, sosyal faaliyetlere ve özellikle meslekî uygulamalara daha fazla ağırlık verilmesini istemektedirler.

Elde edilen verilerden hareketle Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından düzenlenmekte olan Mesleğe Hazırlık Eğitim kursları üzerine bazı değerlendirmeler yapmak ve önerilerde bulunmak mümkündür. Bunlar maddeler hâlinde şu şekilde ifade edilebilir:

1. Eğitim faaliyetlerinin verimlilik ve etkililiğinin değerlendirilmesi adına geri bildirim çalışmaları düzenli olarak yapıp sonuçlar planlamalarda dikkate alınmalıdır.
2. Diyanet İşleri Başkanlığı, istihdam politikasını gözden geçirmeli, alım sınavlarında adaylara “4 yıllık dinî yükseköğrenim mezunu olma” şartını getirmelidir.
3. İlahiyat/ İslamî İlimler Fakültelerinin bünyesinde mutlaka “din hizmetleri bölümü” oluşturulmalı; tercih eden öğrenciler, bilgi ve beceri olarak din hizmeti sunabilecek yeterliklerle donatılmalıdır.
4. Mesleğe Hazırlık Eğitim Programında günümüzde din görevlilerinin ihtiyaç duyduğu, “çocuk eğitimi, yetişkin eğitimi, etkili iletişim, din hizmetlerinde rehberlik ve danışmanlık ve benzeri konuların/derslerin programa yerleştirilmesi, en azından bu konuların konferans şeklinde verilmesi için çalışma yapılmalıdır.
5. Mesleğe Hazırlık Eğitiminin daha verimli ve etkili olması için, program gözden geçirilmeli, haftalık ders saati 32 krediyi aşmayacak şekilde en az dört aylık standart bir süre belirlenmelidir.
6. Kursiyerlerin edindikleri bilgi ve becerilerin geliştirilmesi için, okul dışındaki meslekî uygulamalara daha fazla zaman ayrılmalı, programda bunu sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.
7. Kursiyerlerin yetişkin memurlar olduğu göz ardı edilmeden yapıcı bir yaklaşım tarzı sergilenmeli, kendilerine çocuk muamelesi yapılmamalıdır. Kursiyerler de memur olduklarını, memurluğun da öğrencilikten farklı özel sorumluluk gerektirdiğini unutmamalıdır.

8. Kurs programlarının süre ve işleyişini olumsuz olarak etkileyen harcırah sıkıntısının aşılması için mevzuatta gerekli değişiklikler yapılmalı, hizmet içi eğitimlere katılan personele maaş harici yevmiye ödemesi yapılmamalıdır.

9. Görev esnasında eğitime katılmanın dezavantajları dikkate alınarak, uzun süreli hizmet içi eğitimler yerine hizmet öncesinde kapsamlı ve etkili bir görev eğitimi verilmelidir. Bu bağlamda, kurum içerisinde ve çevresinde yıllardır konuşulan, hatta kurulma kararı alınan “Diyanet Akademileri”nin bir an önce hayata geçirilip personel eğitim politikası bu sisteme entegre edilmelidir.

Kaynakça

- Aşlamacı, İbrahim. *Öğrenci ve Öğretmenlerine Göre İmam- Hatip Liseleri*, İstanbul: DEM Yayınları, 2017.
- Ayas, Osman. *Camilerde Görev Yapan İmamların Hizmet içi Eğitim İhtiyaçları*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1998.
- Aydın, M. Şevki. “Günümüzde İrşat Hizmetlerinde Görülen Bazı Yanlılıklar”, 1. *Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*. 1: 426- 432. Ankara: DİB Yayınları, 1995.
- Aytaç, Tufan. “Hizmet içi Eğitim Kavramı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”. *Millî Eğitim Dergisi* 147 (2000): 66- 69.
- Balay, Refik. “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 37/2 (2004): 61- 82.
- Bardakoğlu, Ali. “3 Mart 1924 Kanunları ve Diyanet”. 21. *Yüzyıl Türkiye’sinde Din ve Diyanet*. Der. Ömer Menekşe. Ankara: DİB Yayınları, 2010.
- Bulut, Mehmet. “Din Görevlisi Yetiştirme Sorunu ve Diyanet İşleri Başkanlığı’na Eleman Yetiştiren Kurum Olarak İmam-Hatip Okulları”, 2. *Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*. 1: 542- 565. Ankara: DİB Yayınları, 2003.
- Buyrukçu, Ramazan. *Din Görevlisinin Mesleğini Temsil Gücü*. 2. Baskı. Ankara: TDV Yayınları, 2005.
- Büyüköztürk, Şener vd. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 15. Baskı. Ankara: Pegem Yayınları, 2013.
- Çimen, Abdullah Emin. *Haftızlık Tarihi ve Türkiye’de Haftızlık Kurumunun İşlevselliği*. İstanbul: Sayfa Dijital Baskı, 2010.

- Dam, Hasan. *Yetişkinlerin Din Eğitimi*. İstanbul: Üniversite Yayınları, 2015.
- Dam, Hasan. "Camilerde Din Eğitimi ve Sorunları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*. ed. Mustafa Köylü. 275- 318. İstanbul: Dem Yayınları, 2018.
- Dam, Hasan ve Ertürk, İdris, "Diyanet İşleri Başkanlığı Tashih-i Huruf Eğitim Programının İçerik ve Etkililiğinin Değerlendirilmesi", *Diyanet İlmî Dergi* 55/2 (2019): 467- 494.
- DİBTK, Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat Kanunu. Resmî Gazete 12038 (2 Temmuz 1965). Erişim: 23 Mart 2020. <https://www.mevzuat.gov.tr>.
- DİBAYY, Diyanet İşleri Başkanlığı Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği. *Resmî Gazete* 29327 (15 Nisan 2015). Erişim: 25 Mart 2020. <https://www.mevzuat.gov.tr>.
- DİBPY, Diyanet İşleri Başkanlığı Personel Yeterlikleri. Erişim: 21 Mart 2020. <https://hukukmusavirligi.diyamet.gov.tr>.
- DİBHEY, Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet içi Eğitim Yönetmeliği. Erişim: 19 Mart 2020. <https://hukukmusavirligi.diyamet.gov.tr>.
- 136
OMÜİFD Diyanet İşleri Başkanlığı, "Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü", Erişim: 25 Mart 2020 <https://egitimhizmetleri.diyamet.gov.tr>.
- Diyanet İşleri Başkanlığı, "İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü", Erişim: 25 Mart 2020 <https://insankaynaklari.diyamet.gov.tr>.
- DMK, Devlet Memurları Kanunu. Resmî Gazete 12056 (23 Temmuz 1965). Erişim: 23 Mart 2020. <https://www.mevzuat.gov.tr>.
- Furat, Ayşe Zişan. "Nitelikli Din Görevlisi Yetiştirmede İlahiyat Fakültelerinde Sürdürülen Eğitim- Öğretim Faaliyetlerinin Yeterliliği". *Marife*, (Bahar 2012): 83- 110.
- Kayadibi, Fahri. "Diyanet İşleri Başkanlığı Personelinin Eğitim ve Bilgi Seviyesinin Yükseltilmesi". 2. *Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*. 2: 426- 432. Ankara: DİB Yayınları, 2003.
- Kayadibi, Fahri. "Cumhuriyet Döneminde Müftülükler". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 7, (2000): 143- 192.
- Kayapınar, Hüseyin. "Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet içi Eğitim Hizmetleri". 4. *Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*. 807- 832. Ankara: DİB Yayınları, 2009.
- Keyifli, Şükrü. *Urfa ve Yöresinde Yaygın Din Eğitimi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1997.

- Kurt, Yaşar. "Kur'an'ın Korunmasında Hafızlık Müessesesi". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/22 (2012): 229- 251.
- Özbek, Abdullah. "Günümüzde İrşat Görevi Yapacakların Eğitimi". *1. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*. 1: 191- 201. Ankara: DİB Yayınları, 1995.
- Özdemir, Şuayip- Arıcı, İsmail. "Din Görevlilerinin Hazırlayıcı Eğitim Kursuna Yönelik Görüşleri". *Dini Araştırmalar* 14/39 (2011): 87- 103.
- Özdemir, Şuayip. *Müftülerin Gözüyle Din Hizmetleri*. İstanbul: Dem Yayınları, 2007.
- Öztürk, Şükrü. "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yaygın Din Eğitimi ve Hizmet içi Eğitim Faaliyetleri". *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmî Toplantısı*. Haz. Fahri Unan- Yücel Hacıoğlu. 401- 410. Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 1999.
- Seyhan, Ahmet Emin. "Din Hizmetlerinde Verimlilik ve Kalite Açısından Hizmet içi Eğitimin Rolü ve Önemi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2/14 (2011): 231- 248.
- SÖZPER, Diyanet İşleri Başkanlığı Sözleşmeli İmam-Hatiplere Yönelik Hizmet İçi Eğitim Programı. Erişim: 25 Mart 2020. <https://egitimhizmetleri.diyamet.gov.tr>.
- Sürgeç, Celal. *Diyanet İşleri Başkanlığı ve Eğitim Faaliyetleri*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2010.
- TCA, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. *Resmî Gazete* 17863 Mükerrer (9 Kasım 1982). Erişim: 23 Mart 2020. <https://www.mevzuat.gov.tr>.
- Turan, İbrahim- Vural, Ayşe. "İHL Son Sınıf Öğrencilerinin Meslekî Yeterlik Algısı". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 11/3, (2019): 1745-1760.
- Yıldırım, Mustafa. "Fıkhî Bilgilerin Hayata Yansıtılması Bağlamında Din Görevlileri". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22, (2005): 95-106.
- Yılğın, Mehmet. "Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet içi Din Eğitimi". *4. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri*. 771- 784. Ankara: DİB Yayınları, 2009.
- Yılğın, Mehmet. *Din Eğitimi Açısından Din Görevlilerinin Mesleki Yeterlikleri ve Cemaatle Olan İlişkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 1997.

